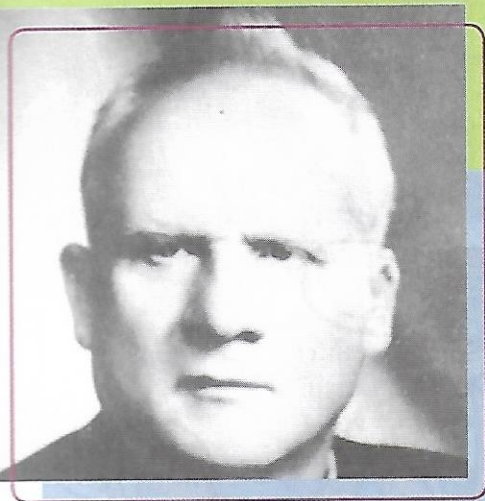
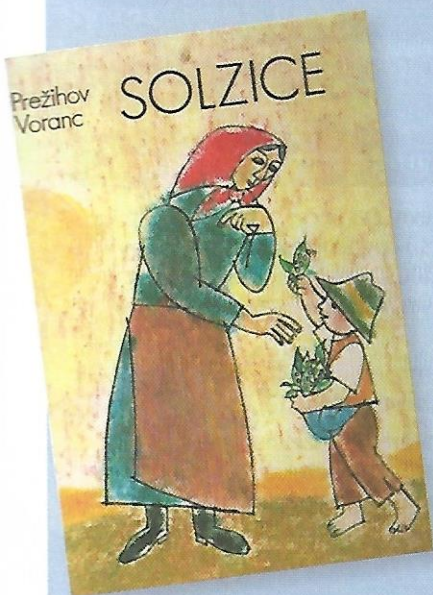

Prežihov Voranc

Potolčeni kramoh

Prežihov Voranc - Lovro Kuhar (1893–1950) se je rodil v revni kmečki družini v Kotljah na Koroškem. Med prvo svetovno vojno je pobegnil iz avstrijske vojske na soški fronti v Italijo in tam je bil zaprt do konca vojne. Leta 1919 se je vrnil domov in se zaposlil kot delavec, nato kot uradnik v jeklarni na Ravnah. Vseskozi je bil aktiven javni in politični delavec na Koroškem, tudi med drugo svetovno vojno, zato so ga Italijani in Nemci poslali v taborišče, od koder se je po vojni vrnil v domači kraj. Za odrasle je napisal veliko kratkih pripovedi, povesti in romanov (*Boj na požiralniku, Požganica, Doberdob, Samorastniki, Od Kotelj do Belih vod ...*), v katerih večinoma pripoveduje o rodni Koroški in kmečkih ljudeh. Otrokom in mladini pa je namenil črtice *Solzice* (1949), zgodbe *Čez goro k očetu* (1961), *Prvi maj* (1961), *Tisoč in en dan* (1969) in druge.

V našem kraju je grda šega, da si ljudje radi dajejo priimke. Zasmehljive, poniževalne, sramotilne in včasih tudi čisto neumne priimke. Včasih so taki priimki zelo duhoviti, včasih pa so neumni in brezsmiselni.

Priimke smo si začeli dajati že v šoli, ko smo bili še čisto majhni. Kdo ve, zakaj smo to delali. Ti priimki so se potem držali ljudi tja do groba. Pravo ime se je pozabilo in veljal je le priimek.

Spominjam se majhnega dečka, ki je bil moje starosti in s katerim sva vsa leta hodila skupaj v šolo. Bil je sirota brez staršev in za rejenca pri nekem bolj bogatem kmetu. Bil je čisto majhen kakor krogla in čisto bel. Imel je bele lase, bele obrvi, belo kožo in, ker je nosil tudi hodno obleko, ki je bila bela, kadar je bila oprana, je bil deček podoben kepi snega. Njegova bela podoba mi je zrastle s prvimi spomini moje mladosti. S temi prvimi spomini pa je zrastle tudi njegov priimek, čuden, nerazumljiv priimek. Rekli smo mu: Potolčeni kramoh. Navzlic nerazumljivosti tega priimka, smo ga vsi klicali tako. Vedeli smo le toliko, da je v tem priimku nekaj posmehljivega in žaljivega. Poudarek priimka je bil na besedi *kramoh*, ki je pomenila nekaj tujega, nekaj hudega, kar bi utegnilo biti v zvezi s hudobnim duhom. Prva beseda *Potolčeni* je bila najbrž v zvezi z njegovo majhno, zgrbljeno postavo.

Deček je bil na svoj priimek zelo hud. Čudno pa je bilo, da je bil kljub svoji neznatnosti tako hud in da so se ga bali veliko močnejši tovariši. Edino mene se je bal v razredu, vsem drugim pa je bil kos. Kadar je čul svoj priimek, se je zmerom stresel, ko da bi pogoltnil kako kost. Glasno in javno se proti priimku nikdar ni pritoževal, le gorje tistemu, ki ga je tako imenoval. Po cele dneve je oprezal, da ga je dobil v svoje pesti in ga premlatil. Kadar smo se igrali »piške in jastreba«, je bil navadno za jastreba. Če ga je kaka piška izzvala z njegovim priimkom, jo je gonil tako dolgo, da jo je ujel, in potem jo je včasih tako premikastil, da je začela vpiti na pomoč. Prav zato, ker so šolarski tovariši vedeli, da ga priimek tako boli, so ga še huje izzivali.

Nekoč je bil zopet za jastreba. Jaz sem bil piška in lovil me je ob potočku, ki je tekal med jelševjem. Pri tem sva se počasi oddaljevala od drugih tovarišev. Imel sem dolge noge in mi ni bilo nič skočiti čez potok, medtem ko on tega ni mogel, in kadar se je pognal čez vodo, je navadno štrbunknil vanjo. Takrat sem se mu na ves glas režal, kar ga je še huje jezilo.

»Šleka pač!« sem vpil z druge strani potoka. To je bila otroška psovka, ki ga je zelo bolela.

Zbirka enajstih črtic *Solzice* je pravzaprav zbirka devetih utrin-
kov iz Prežihovega življenja, predvsem iz njegovega otroštva.
Že takrat je pisatelj pričel spoznavati ljudi, njihove lastnosti,
ki so lahko dobre ali pa tudi slabe, kakor bomo prebrali v
naslednji črtici.

Tedaj se je beli deček ves srdit zagnal čez vodo, se skobacal na drugi breg in skoraj bi me bil dobil, ako bi jaz ne bil urno odskočil in se zopet zagnal nazaj na drugi breg potoka. Njegova urnost me je naravnost zastrašila. Tedaj sem zavpil proti njemu: »Potolčeni kramoh, skoči na ta breg, če moreš!« In še nekajkrat sem ponovil: »Potolčeni kramoh, Potolčeni kramoh!«

V mojih besedah je bilo takrat gotovo več zlobnosti kakor pa razposajenosti. To je čutila tudi bela kepa na onem bregu. Nenadoma se je ta kepa zaustavila za neko jelšo in se nehala poganjati za menoj. Široki rokavi njegove hodne obleke so nehali mahedrati v zraku.

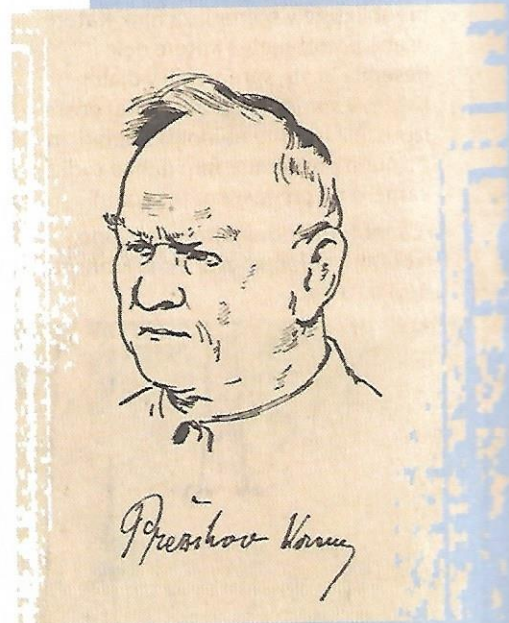
»Skoči, Potolčeni kramoh!« sem še enkrat zaklical čez vodo. Toda bela kepa se tudi zdaj ni premaknila. Občepela je za neko jelšo in beli obraz je bil skrit za grmovjem, da ga nisem mogel natančno videti. Bila je podoba, ko da si je izvil nogo ali se zbodel na kakem železju. Tedaj me je zaskrbelo.

»Kaj pa ti je?« sem zaklical sočutno na oni breg. Toda tudi zdaj ni bilo nobenega odgovora z one strani. Zdaj nisem več vzdržal, ampak sem skočil na drugi breg in pristopil k beli kepi ter rekel: »Cencelj, kaj pa ti je?« Poklical sem ga s pravim imenom.

Doli za potokom se je krik najinih tovarišev zmerom bolj oddaljeval in bila sva čisto sama. Tedaj je beli deček dvignil obraz k meni. Videl sem, da so njegove oči polne bledih solza in da me te oči presunjeno gledajo. Potem sem zaslišal njegov poltihi glas: »Zakaj mi tudi ti praviš Potolčeni kramoh?«

Njegov glas je bil trpek, kakršen še nikoli ni prišel iz njegovih ust. Ni bil podoben ne glasu prošnje, ne molitve, ne kletve. Slišal sem pa iz njega še neki drugi prizvok. Zdelo se mi je, da je rekel: »Zakaj me tudi ti zmerjaš za Potolčenega kramoha? Gotovo zato, ker sem velik, zapuščen sirotej ...«

Čisto majhen, nebogljen in skrčen je čepel za grmovjem. Njegova hodna obleka je bila pokrita z velikimi zaplatami, ki jih tja ni prišla materina, ampak neka tuja roka. Tedaj se mi je močno zasmilil. V mojem srcu se je nekaj utrgalo in šele nato sem mu mogel stisniti roko in mu vroče reči: »Cencelj, jaz ti nikoli več ne bom tako rekel.« Mogoče je prišlo to iz mene kakor prisega. Mali beli deček me je pogledal z očmi, ki so bile polne nejevere. Dolgo je tako gledal v moj obraz. Ta ga je najbrž prepričal, da govorim resnico, da mi gre od srca, zato me je čez nekaj časa prijel za roko

Portret Prežihovega Voranca

Stvarna pojasnila

šega (star.) – navada

hodna obleka – platnena obleka

jelša (bot.) – drevo ali grm z nazobčanimi jajčastimi ali srčastimi listi in krogljastimi plodovi

ako (star.) – če

mahedrati – viseti in se valjujoče gibati

(Medijska) ustvarjalnica

- Predstavljajte si, da ste novinar. Sestavite nekaj vprašanj, ob katerih bo Cencelj povedal svojo zgodbo.
- Pripovedujte, kdaj in ob kateri priložnosti sta se Cencelj in pripovedovalec zblížala. Napišite pripoved o tem, kako se je kateri od vaših vrstnikov postavil na vašo stran in vas branil (bodisi pred drugimi vrstniki bodisi pred odraslimi).
- Razdelite se v skupine in črtico preoblikujte v scenarij za film. Katere osebe potrebujete? Katere dele besedila boste spremenili v dialog, katere v spremne opombe? Kaj boste izpustili? Izberite najboljši scenarij in po njem posnemite film (lahko tudi s kamero na prenosnem telefonu).
- Posnet film primerjajte s poljubno izbranim odlomkom iz filma Franceta Bevka *Pastirci*.

in dahnil s komaj slišnim glasom: »Ali mi res ne boš nikoli več tako rekel?«
»Nikoli več, Cencelj!« sem ponovil še enkrat in zdaj mi je bilo mnogo laže. Nato sem še hitro dostavil: »In če ti bo kdo še tako rekel, ga bom nabil; le verjemi mi.«

Prijela sva se za roke in skupaj zapustila samotni kraj ter se tako pridružila tovarišem, ki so se igrali niže ob potoku. Med nama tedaj ni bilo nobene sence več.

Prenekateri tovariš je potem občutil moje pesti, če je kdaj izustil priimek Potolčeni kramoh.

Solzica

Na koncu mareca polja se je mehajala grda, temna in globoka, ki so jo rekali: pekel. Noha je volobna globokemu kletu, obdana od treh strani s strmimi bregovi, le na eni strani je imela žrelo, ki pa se je izpuščala v čisto, skrivnostno levanje. Bregovi so bili porastli s zamikarim gromaj gromajem, s čimnijo, galvrijem, timorjem, pasjo kretnjo in volobno mavleko. Med gromajem je rastla še zamikarnejša trava, pralobna le na vrhu stoma. Tam si našel arepe, praprot divjo in pravo, valuželj, Emeriko in volobnega plodnja zbirnika. Pekel je bil tuho puat in neprijazen, da se je človeku, ki je stopil nanj, nekako strahnil aree. Čolimo, kar je bilo v njem živega, je bil studena, ki je izvirala prav na njegovem stnu izpas mahovnatih skal ter po kratki vijugasti dragici izginjal skozi temno žrelo v svet. Njegovo žaborenje je napaljevalo kotel prav gori do mlav. Potku je čim studenčevih vod udarjal še iz popolnatega žrela mavraj in se krasilo v globači. Ta neprestani čim je delal kraj še skrivnostnejši, kakor je bil še po sami legi.

Na prvi pogled bi se zleto, da je ta kraj popolnoma nekoristen in da je ga očetrer najemščim šičto ošev. Š Horiti, val pekla res nimmo imela preobne, vendar se je tu in tam dobit iznjega kak vro letne stelje. Vendar je oče našel les ga repe, ali pa les ga grablje, potem je šel v potok puvoj v pekel. Galvrijina ga repe, ali pa čimnija ga grabeljske zobe je bila v peklu tako žilavo ravnica, kakor mlajca drugat.

Rokopis Solzic

Dejavnosti po branju

1. Opišite dečka, ki se ga pisatelj spominja v tej črtici, in pri tem pomislite, ali ste tudi vi že kdaj doživeli posmeh pri svojih vrstnikih. Ob kateri priložnosti se je to zgodilo in kako ste se ob tem počutili? Pripovedujte sošolcu/sošolki o teh dogodkih.
2. Pojasnite, kaj Cenclja najbolj spravi v bes in jezo. Kako se pri tem obnaša? Zakaj so otroci Cenclja poimenovali *Potolčeni kramoh*?
3. Prežihov Voranc imenuje Cenclja tudi *bela kepa*. Poskušajte ugotoviti, zakaj avtor uporablja to preneseno poimenovanje. Komu ali čemu se vam zdi Cencelj podoben? S katero besedo (besedno zvezo) bi ga torej označili vi?
4. Kaj menite, katero dogajanje v zgodbi je glavno in katero stransko? Ali bi lahko kakšen del besedila brez škode izpustili?
5. Gotovo ste že veliko slišali in prebrali o pisatelju Prežihovem Vorancu. Katero njegovo ime še poznate in katera njegova dela za mladino ste že prebrali?

Misel, anekdota

"Prežih nam je pravil, kako je napisal svojo prvo črtico. Sedemnajst let star je v nedeljo, ko so šli njegovi zjutraj k maši, pisal na parni – skednju zgodbo o beraškem možu iz rojstne vasi. Poslal jo je pod drugim imenom v Prago, kjer je pisateljica Zofka Kvedrova urejala list *Domači prijatelj*. Ta revija je prihajala zastoj v slovenske hiše in je bila redko branje, ki so ga ljudje dobivali v roke.

'A kaj,' je rekel Prežih, 'ko ni bilo nobenega odgovora v listnici uredništva. Zofka v dveh številkah ni napisala ničesar o mojem prispevku. Naenkrat pa je izšla nova številka in v njej natisnjena moja pripoved. Mislim, da sem bil zelo srečen, kot si srečen redkokdaj v življenju. V listnici uredništva me je urednica hvalila in se mi priporočala še za nove povesti. Zmeraj bom hvaležen Zofki, ki me je prva spodbujala k pisateljevanju.'"

(Kristina Bren
Srečanja z umetn
Ljubljana: Borec, 1987, str. 70-71)

Literarnoteoretične definicije

- S katerimi izrazi bi nadomestili besede *hrib, družina, noga, poskakovati*? Poskušajte biti čim bolj izvirni. Ne izbirajte sopomenk, ampak izraze, ki jih narekuje vaša domišljija.

Besede, besedne zveze, ki ste jih našli, so najverjetneje **metafore**.

Metafora je izraz, ki nadomesti običajen izraz za določen pojav zato, ker sporočevalec vidi med obema izrazoma določeno podobnost. S tem naslovnika opozori na druge, nenavadne lastnosti pojava, o katerem govori. Metafore so pogoste v umetnostnem jeziku, ki skuša stvarnost imenovati čim bolj izvirno.